

**Kültürel Coğrafya zellikleri ve
Turistik Potansiyeli Açısından**

Geleneksel Artvin Evleri

Fatih ORHAN

Dr. Öğr. Üyesi Fatih ORHAN

**Kültürel Coğrafya Özellikleri ve Turistik Potansiyeli Açısından
GELENEKSEL ARTVİN EVLERİ**

ISBN 978-605-241-569-6

DOI 10.14527/9786052415696

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2019, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. A.Ş.'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayinevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayinevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** ve **Pegemindex.net** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

I. Baskı: Mart 2019, Ankara

Yayın-Proje: Ayşe Açıkgöz
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Ay-bay Kırtasiye İnşaat Gıda Pazarlama ve Ticaret Limited Şirketi
Çetinemeç Bulvarı 1314.Cadde No:37A-B
0312 472 58 55

Yayıncı Sertifika No: 36306
Matbaa Sertifika No: 33365

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay / ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51
Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

Dr. Öğr. Üyesi Fatih ORHAN

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü; forhan@erzincan.edu.tr

Artvin'in Hopa ilçesinde 1983 yılında dünyaya geldi. İlk ve orta dereceli eğitimini burada tamamlayan Orhan, 2000 yılında Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Coğrafya Öğretmenliğini kazandı. Lisansla birleştirilmiş tezsiz yüksek lisans eğitiminden 2005 yılında mezun olduktan sonra, yaklaşık altı yıl boyunca Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı bir lisede coğrafya öğretmeni olarak görev yaptı. 2011 yılında Araştırma Görevlisi (Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalında) ve 2015 yılında da Yardımcı Doçent Doktor (Erzincan Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü'nde) olarak göreve başladı. Beşeri ve Ekonomik Coğrafya, Nüfus Coğrafyası, Yerleşme Coğrafyası ve Kültürel Coğrafya gibi alanlarında çalışmalar yürüten Orhan, halen Erzincan Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü'nde Bölüm Başkanı olarak görev yapmaktadır.

ÖNSÖZ

Geleneksel meskenler, kültürel mirasın önemli bir bileşenini oluşturmaktadır. Bu bağlamda korunması ve gelecek nesillerin de bu mirastan yoksun kalmaması gerekmektedir. Bu çalışmamızda da Artvin ili geleneksel meskenleri bu bakış açısıyla ele alınmış ve koruma statülerinin geliştirilmesinde turizme vurgu yapılmıştır.

Çalışmanın giriş bölümünde kültür, kültürel coğrafya ve mesken kültürü konularında açıklamalar yer almaktadır. Birinci bölümde ise Artvin ili geleneksel meskenlerinin ortaya çıkmasını sağlayan coğrafi ve sosyo-kültürel özellikler üzerinde durulmuştur. Kitabın ikinci bölümünde ise, söz konusu faaliyetlere bağlı olarak ortaya çıkan geleneksel Artvin ev mimarisinin özellikleri ortaya konulmuştur. Üçüncü bölümde ise, Artvin evlerinin turistik potansiyeli ele alınarak turizme kazandırılması gerekliliği vurgulanmıştır. Kitabın sonuç kısmında ise, geleneksel Artvin evlerinin korunması ve sürdürülebilir kullanımı için yapılması gerekenler öneriler şeklinde dile getirilmiştir.

Çalışmanın bu aşamaya gelmesinde kuşkusuz ki birçok kişinin emeği ve desteği vardır. Takdir edilecektir ki bunların hepsinin burada zikredilmesi mümkün değildir. Bununla birlikte öncelikle bana sadece coğrafya bilimini değil, genel olarak bilimi ve bilgeliği sevdiren, lisanstan doktora eğitimime kadar eğitim-öğretim serüvenimin her aşamasında kılavuzluğunu gördüğüm hocam Prof. Dr. Hayati DOĞANAY'a şükranlarımı sunuyorum. Ayrıca tüm eğitim-öğretim kademeleri boyunca ders aldığım bütün hocalarıma da teşekkür ediyorum. Bu çalışmanın oluşmasında katkılarından dolayı Prof. Dr. Serhat Zaman, Doç. Dr. Ogün Coşkun ve Doç. Dr. Ahmet Çavuş'a da ayrıca teşekkür ederim. Yine çalışmanın harita ve çizimlerinin hazırlanmasında emeği geçen Arş. Gör. Özgür Aydın Bekar'a da teşekkürü bir borç bilirim.

Araştırmanın veri temini ve saha çalışması aşamasında yardımlarını gördüğüm Artvin ilindeki çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarının değerli yöneticileri ve çalışanlarına tek tek teşekkür ederim. Ayrıca saha çalışmalarında evlerini bana açan Artvin'in misafirperver ailelerine de sonsuz şükranlarımı sunuyorum.

Dünyaya geldiğim günden bu yana sahip olduğum bütün değerleri kazanmamda emeği geçen başta anne ve babam olmak üzere, bütün aile bireylerime sonsuz teşekkür ediyorum. Bununla birlikte hem saha çalışmaları esnasında hem de veri ve bilgi temini aşamasında her türlü destek ve yardımını gördüğüm abim Yusuf ORHAN'a ve çalışmayı hazırlarken sarf ettiğim yoğun çalışma temposuna sabırla destek olan eşim Dilek ORHAN'a da ayrıca şükranlarımı sunuyorum.

Bu çalışma, TÜBİTAK projesi (Proje No:118K358) kapsamında gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda, gerek TÜBİTAK'ın sağlamış olduğu maddi destekler ve gerekse çalışanlarının emekleri nedeniyle hem kurum olarak TÜBİTAK'a, hem de bireysel olarak tüm çalışanlarına teşekkür ediyorum.

Çalışmanın Artvin ilindeki geleneksel meskenlerin tanıtımına, öneminin kavranmasına ve dolayısıyla da gerek yöre ailelerinde ve gerekse yönetim mercilerinde koruma bilincinin oluşmasına katkı sağlaması beklenmektedir.

Beklenen yararları sağlaması dileklerimle...

Fatih ORHAN

Erzincan-Mart 2019

İÇİNDEKİLER

Önsöz	v

GİRİŞ

1. Kültür, Kültürel Coğrafya ve Mesken Kültürü.....	3
2. Türklerde Mesken Kültürü.....	10
3. Artvin Kültür Bölgesi.....	12
4. Çalışmanın Amaç ve Yöntemi	15

1. BÖLÜM

GELENEKSEL ARTVIN EVİ MİMARİSİNİN OLUŞMASINDA ETKİLİ OLAN COĞRAFI ETMENLER

1.1. Fiziki Coğrafya Özellikleri ve Mesken Mimarisi	21
1.1.1. Jeomorfolojik Özellikler.....	21
1.1.2. İklim Özellikleri	27
1.1.3. Hidrografik Özellikler	32
1.1.4. Toprak ve Bitki Örtüsü Özellikleri	33
1.2. Beşeri Coğrafya Özellikleri ve Mesken Mimarisi	36
1.2.1. Artvin'nin Tarihi Gelişim Süreci ve İdari Yapısı	36
1.2.2. Artvin İlinde Nüfusun Tarihsel Değişimi ve Nüfus Özellikleri.....	40
1.2.3. Artvin İlinin Yerleşme Özellikleri	44
1.2.4. Artvin İlinde Kırsal Ekonomik Faaliyetler	46
1.2.5. Artvin İlinde Sosyo-Kültürel Yapı	54

2. BÖLÜM

GELENEKSEL ARTVIN EVLERİNİN BAŞLICA ÖZELLİKLERİ

2.1. Geleneksel Artvin Evlerinin İnşasında Kullanılan Malzemeler.....	57
2.2. Yapım Teknikleri ve Gelenekleri	63
2.3. Yapı Elemanları.....	73
2.3.1. Dış Yapı Elemanları	73
2.3.1.1. Dış Duvarlar	74
2.3.1.2. Çatı ve Saçaklar	74
2.3.1.3. Balkon ve Cumbalar	80
2.3.1.4. Dış Kapılar	83
2.3.1.5. Pencereleler	85
2.3.1.6. Bacalar.....	87
2.3.2. İç Yapı Elemanları	89

2.3.2.1. İç Duvarlar.....	89
2.3.2.2. Oda Kapıları ve Döşemeler	89
2.3.2.3. Merdivenler	90
2.3.2.4. Sedirler (Sekiler).....	91
2.3.2.5. Dolap ve Yüklükler	92
2.3.2.6. Ocaklar.....	94
2.4. Artvin Evlerinin Plan Tipleri.....	95
2.4.1. İki Katlı Meskenlerdeki Plan Tipleri	96
2.4.2. Üç Katlı Meskenlerdeki Plan Tipleri	103
2.5. Artvin Evlerinde Plan Elemanları.....	104
2.5.1. Giriş ve Antre	104
2.5.2. Sofa (Ortak Mekân, Hayat).....	107
2.5.3. Mutfak	109
2.5.4. Odalar.....	111
2.5.5. Ambar (Kiler-Beğel).....	113
2.5.6. Tuvalet ve Banyo	116
2.6. Artvin Evlerinin Süsleme Özellikleri.....	118
2.6.1. Dış Cephe Süslemeleri.....	119
2.6.2. İç Mekân Süslemeleri.....	121
2.7. Geleneksel Artvin Evlerinde Bazı Ek Yapılar (Eklentiler)	125
2.7.1. Serender (Seren-Serendi).....	126
2.7.2. Hayvan Barınağı (Ahır-Ağıl).....	132
2.7.3. Samanlık (Merek)	135
2.7.4. Su Değirmeni.....	138
2.7.5. Fırın	139

3. BÖLÜM

KÜLTÜREL MİRAS KAYNAĞI OLARAK GELENEKSEL ARTVİN EVLERİ

3.1. Artvin İli Kırsal Alanlarında Turizm Potansiyeli ve Gelişimi.....	146
3.2. Geleneksel Artvin Evlerinin Turizm Açısından Önemi ve Kullanılabilirliği	152
Sonuç ve Değerlendirme.....	161
Artvin Evleri İle İlgili Yöresel Terimler	171
Ekler	173
Kaynakça.....	177
Dizin	187

GİRİŞ

GİRİŞ

1. Kültür, Kültürel Coğrafya ve Mesken Kültürü

Kültür, sosyal bilimlerde yaygın olarak kullanılıyor olmakla birlikte, bünyesinde barındırdığı anlam yoğunluğu ve çeşitliliği bakımından tanımlanması oldukça zor olan bir kavramdır. Nitekim Meriç, bu durumu şu sözlerle ifade etmiştir: “*Dünyada kültürden daha kaypak mefhum tanımıyorum. Tahlil edemezsiniz, çünkü unsurları sonsuz. Tasvir edemezsiniz, çünkü bir yerde durmaz. Manasını kelimelerle belirtmeğe kalkıştınız mı, elinizle havayı tutmuş gibi olursunuz, bakarsınız ki her yerde hava var, ama avuçlarınız bomboş*” (Meriç, 1986, 1).

Kültür kelimesi, etimolojik açıdan Latince kökenli olup, tarım yapmak, ekip biçmek veya kültür altına almak gibi anlamları ifade etmekteydi (Lewis ve Short, 1958, 488; Özey, 2014, 4). Daha sonraları Fransızcadan İngilizceye kadar birçok farklı dile aktarılan bu kelime, dilden dile geçerken yeni bir form kazanmış (Williams, 2005, 105-112), ilk manasını kaybetmemiş ancak yeni manalar kazanmıştır (Meriç, 1986, 23). Bu durum, üzerinde uzlaşılan tek bir tanımın yapılmasını imkânsız hale getirmiştir. Bununla birlikte, her sosyal bilim kendi alanıyla ilgili kısma ağırlık vererek bir tanımlamaya gitme yolunu tercih etmiştir. Konumuzun kapsamı gereği burada her bir bilim alanında yapılmış tanımlamalara ayrı ayrı girilmeyecek olmakla birlikte, birkaç tanıma yer vermek de konunun anlaşılması açısından uygun olacaktır:

Kültür, toplumun bir üyesi olarak insanoğlunun kazandığı bilgi, sanat, ahlak, gelenekler ve benzeri diğer yetenek ve alışkanlıkları kapsayan karmaşık bir bütündür (Tylor, 1920, 1),

Kültür, bütün dünyada tarihi çağlar boyunca yaşamış toplumların doğayla ilişkilerinde gösterdikleri başarılarının birikimli bileşkesidir (Güvenç, 2011, 126),

Kültür, bütün bir yaşam biçimidir (Williams, 1993, 10),

Kültür, bir taraftan insana çevresine uyma olanağı verirken, diğer taraftan çevreyi insanın kendine, ihtiyaçlarına ve amaçlarına uydurmayı sağlar (Curhe, 2013, 9-10),

Kültür, insanların düşündüğü (tavır, inanç, fikir ve değerler), yaptığı (davranış ve yaşayış biçimleri) ve oluşturduğu (sanat eserleri, el sanatları, diğer kültürel ürünler) bütün unsurlardır (Aliağaoğlu, 2004, 51),

Kültür, belirli bir toplumun üyeleri tarafından paylaşılan ve birbirine aktarılan bilgi, tavır ve davranış kalıplarının hepsinin toplamıdır (Tümertekin ve Özgüç, 2011, 95),

Kültür, insanoğlunun yaşadığı mekân üzerinde gerçekleştirdiği hayatta kalma mücadelesinde, mekâna bağlı olarak ürettiği akıl ürünü olan her şeydir (Kayserili, 2014, 28),

Kültür, tarihsel süreç içinde toplum tarafından üretilen ve nesilden nesile aktarılan, belirli bir mekân üzerinde yayılış gösteren her türlü maddi ve manevi değerler bütünüdür (Çelikoğlu, 2016),

Kültür, tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmeye kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünüdür (TDK Sözlüğü).

Tüm bu ve benzeri tanımlar birbirinden oldukça farklı görünse de, hepsinin kültürün birçok şeyi içine alan kapsayıcı ve karmaşık (Mitchell, 2000, 16) yapısını vurguladığı anlaşılmaktadır.

Coğrafyanın bilim olarak ortaya çıkışından beri insan-çevre etkileşimi, coğrafyanın temel problemleri arasında olagelmıştır (Doğanay, H. ve Doğanay S., 2014, 21). Ancak coğrafyanın kültürle ilgilenmesi ve kültürü konu edinen coğrafi çalışmaların mazisi çok eskilere dayanmamaktadır. XX. yüzyılın ilk çeyreğinin sonuna kadar (1920'li, 1930'lu yıllar) coğrafyacılar bu etkileşimde daha çok çevreye ağırlık vermişlerdir. Bir başka ifadeyle *çevreci determinizm* baskın konumda yer almıştır. Bu tarihten sonra, yaklaşık son yüzyıl içerisinde, coğrafya alanında kültürle bağlantılı konuların işlenmeye başlandığı ve *kültürel coğrafya* adıyla bir alt dalın oluştuğu görülmektedir (Arı, 2005, 320). Bu dönemde, Amerikan coğrafyacıları olan Harlan H. Barrows ve Carl Ortwin Sauer öncülüğünde (Kayserili, 2014, 32), posibilizm değer kazanmaya başlamış ve insan-toplum-kültür odaklı coğrafi çalışmalara ağırlık verilmiştir. Sauer'e göre coğrafya ilmi, fiziki peyzaj olarak adlandırdığı doğal çevre unsurları üzerinde, insanın nesilden nesile yapmış olduğu etkiyi ve bu şekilde ortaya çıkan kültürel peyzajı konu edinmelidir (Anderson, 2009, 20). Sauer bu etkinin özellikle modernizm öncesi kırsal toplumlarda ve bu bölgelere belli karakter kazandıran maddi kültür öğeleri üzerinde yoğunlaştığını ifade etmiştir (Kayserili, 2014, 34). Bu durumda maddi kültür öğelerinin kültürel coğrafya bakış açısıyla iyi analiz edilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte maddi kültür öğeleri sadece şekilsel görünümüleriyle değil, kaynağı, geçmişi, yayılması ve diğer kültürlerle etkileşimi açısından da ele alınmalıdır (Kayserili ve Altaş, 2010, 84).

Bu aşamada coğrafyacılar bir taraftan doğal çevre faktörlerinin toplumların kültürel özelliklerini nasıl etkilediğini anlamaya çalışırken; diğer yandan da kültürel farklılıkların mekânın organizasyonunda ve doğal kaynaklardan yararlanma biçimlerinde ne gibi değişikliklere yol açtığını açıklama çabasına girmişlerdir (Çelikoğlu, 2016, 13). Ayrıca konut tiplerinin, yaşam tarzlarının (adet, gelenek-görenek, yetiştirilen ürünler, beslenen hayvanlar, giyim-kuşam, yemek çeşitleri vb.) kültürel nedenlerinin ortaya konması, kültürel değerlerin yitip gitmesinin önlenmesi, bir değer olarak koruma altına alınması, markalaşması ve geliştirilmesinde kültürel coğrafya çalışmalarının katkı sağlaması beklenmektedir (Tanrıku, 2014,171). Antropoloji, sosyoloji gibi birçok bilim alanında da kültür-insan-toplum merkezli çalışmaların yoğun olması, genelde coğrafya biliminin (Doğanay, H. ve Doğanay S., 2014, 20) özeldir ise kültürel coğrafyanın disiplinler arası bir özelliğe sahip olduğunu (Duncan and Lambert, 2004, 1) göstermektedir.

Bazı coğrafyacılar, 1962 yılında Wagner ve Mikesell tarafından öne sürülen bilgiler ışığında, kültürel coğrafyanın beş ana konu üzerinde yoğunlaşması gerektiğini ileri sürmüşlerdir (Tümertekin ve Özgüç, 2011, 98; Kayserili, 2014, 40). Bunlar, kültür bölgesi, kültürel yayılma, kültürel etkileşim, kültürel ekoloji ve kültürel peyzajdır.

Kültür bölgesi, mekânsal bir birim oluşturmak için, mekânın benzer yerlerinin ya da fonksiyon bölgelerinin gruplamasıdır (Jordan-Bychkov et al, 2012, 4). Bir başka ifadeyle, kültür bölgesi benzer kültür özelliklerine ve işlevlerine dayanan coğrafi bir birim (Arı ve Köse, 2005, 54) olarak tanımlanabilir. Ancak kültür bölgelerinin sınırlarını keskin hatlarla belirlemek oldukça zordur. Çünkü kültür, dinamik bir süreç içerisinde oluşan bir olgudur. Her nesil miras olarak devraldığı kültürü değişime uğratar ve ona yeni öğeler ekler (Tümertekin ve Özgüç, 2011, 96). Bununla birlikte kültürel coğrafya çalışmalarında, büyük oranda birbiriyle benzeşen özelliklere sahip fonksiyonel bir kültür bölgesinin belirlenmesi de oldukça önemlidir.

Daha önce de değinildiği üzere, kültür durağan bir yapıda değildir, değişim ve dönüşme eğilimindedir. Her bireyin veya toplumun parçasını oluşturduğu kendi kültürüne bir etkisi ve katkısı bulunduğu gibi, farklı kültürlerin birbirlerini etkilemesi de kaçınılmaz bir sonuçtur. İşte kültürel unsurların çıkış noktasından yayılarak başka kültürleri etkilemesi süreci *kültürel yayılma* olarak ifade edilebilir. Özellikle iletişim ve ulaşım koşullarında meydana gelen gelişim, kültürel yayılma ve kültürel değişimi hızlandırmıştır. Dünya üzerindeki popüler kültürlerin mekânsal anlamda kendisine çok uzak halk kültürlerini bile kitle iletişim araçları vasıtasıyla kolayca etkileyebilmesi bu durumun açık kanıtı niteliğindedir.

Kültürel coğrafyanın bir diğer ana konu başlıklarından biri olan *kültürel etkileşim* de, aslında kültürel yayılmanın doğal bir sonucudur (Tavkul, 2007, 26). Kültürel unsurlar kendi sınırlarını aşarak başka kültür bölgesine iletildiğinde, kaçınılmaz bir sonuç olarak iki kültür bölgesi arasında etkileşim yaşanacaktır. Bu etkileşimde bazen popüler kültür unsurları egemen duruma geçerek, halk kültürünün unutulmaya yüz tutmasına neden olabilir. Bazen de tam tersi olarak din, adet, gelenek-görenek gibi bazı direnç noktaları kendiyile çelişen yabancı kültürel unsurların kendi kültürü içerisine sokulmasına direnç gösterebilir. Bazı durumlarda ise her iki kültürel unsurun etkileşimi sonucu, ortaya yeni bir sentezin çıkması da mümkün olabilmektedir. Bu kapsamda coğrafyacı, kültürün bütün yönlerinin sistematik ve mekânsal olarak birbiriyle ilişki içerisinde olduğunu; bir kültür elemanında meydana gelen bir değişimin, bir diğerinde de değişim başlatacağını bilir (Arı ve Köse, 2005, 56). Coğrafyacılar da bu etkileşim sürecini iyi analiz ederek kültürel yayılma alanlarını, yayılmanın sebep ve sonuçlarını değerlendirmek olmalıdır.

Kültürel ekoloji, herhangi bir kültür ile onun doğal çevresi arasındaki çok yönlü etkileşim ve ilişki olarak tanımlanmaktadır (Arı, 2003, 76). Kültürel ekolojide asıl olan; insanın fiziki çevreyi kendisi için kullanması, ancak bu kullanma sırasında fiziki çevrenin kendisini yenilemesine ve var olan ekolojik dengesini sürdürmesine imkân verilmesidir. Bir başka ifadeyle fiziki çevre *ekolojik sürdürülebilirlik* sağlanacak şekilde kullanılmalıdır (Korkmaz ve Gürbüz, 2008, 3). Bu bağlamda konu mesken kültürü açısından ele alındığında, herhangi bir kültür bölgesinde o bölgenin kültürel özellikleriyle çelişmeyecek mimari yapının benimsenmesinin ne derece önemli olduğu ortaya çıkmaktadır.

Kültürel peyzaj, kültürel coğrafyanın kurucusu olarak da nitelenen Sauer tarafından, insanoğlunun doğal peyzaj üzerinde yapmış olduğu her türlü değişiklik sonucu ortaya çıkan yeni peyzaj olarak nitelenmiştir (Kayserili, 2010, 181). Bir başka tanımlamada ise, doğal peyzaj olarak da adlandırılan fiziki unsurlardan müteşekkil olan doğal çevrenin, insan faaliyetleriyle şekillendirilmesi, değişikliğe uğratılması ve kendi karakterini yansıtacak şekilde işlenmesi sonucu oluşturulan beşeri çevre (Arı, 2005, 314) kültürel peyzaj olarak ifade edilmiştir. Bazı araştırmacılar ise, kültürel peyzaj kavramını açıklarken, insan kültürünün etkisi ile ortaya çıkan maddi kültür öğelerine vurgu yapmıştır. (Mitchell, 2007,49). Neticede, peyzaj kültürün aynasıdır ve peyzajı dikkatli bir şekilde gözlemleyen kültürel coğrafyacı, bir insan topluluğu hakkında çok şey öğrenebilir (Tümertekin ve Özgüç, 2011, 115).

Daha önce de ifade edildiği üzere kültürün birçok ögesi bulunmaktadır. Bununla birlikte eğer bir sınıflama yapmak istenirse kültürün, maddi ve mane-

vi öğelerden oluşan uyumlu bir birlik (Tezcan, 1997, 4) olduğu söylenebilir. Bir toplumun devamını sağlayan değerler, gelenek ve görenekler, semboller ve dini inanışlar manevi kültür öğeleri olarak kabul edilir (Özey, 2014, 7; Tanrıku, 2014, 101). Maddi kültür öğeleri ise, yüzyıllar boyunca gelen kültürel birikimin somut hale getirilmiş halidir. Günlük hayatta kullanılan araç-gereçler, müzik aletleri, edebiyat eserleri, giyim-kuşam ile ilgili öğeler, tüketilen yemekler, tarihi yapılar ve mesken mimarisi bu kapsamda ele alınabilecek maddi kültür öğeleridir. Benzer bir sınıflandırma, kültür buzdağına (aysberg) benzetilerek yapılmaktadır. Buna göre, buzdağının görünen kısmı görünen kültür, su altında kalan kısmı da görünmeyen kültür olarak adlandırılmaktadır. Naumann ise bu sınıflamayı yüzey kültür ve derin kültür şeklinde ifade etmiştir (Özey, 2014, 9). Derin kültür, kültürün temelini oluşturan manevi kültür öğelerini kapsıyor iken; yüzey kültür de derin kültürün görünür, somut kısmını ifade eden maddi kültür öğeleridir. Yüzey kültür her ne kadar, derin kültürün küçük bir parçası ve görünen kısmı olsa da, aslında onun izlerini taşıyan, coğrafi faktörler ile manevi kültürel öğelerin ortaklaşa şekillendirdiği, geçmişin kültürel izleri ile günümüzdeki yapıyı kıyaslama şansı tanıyan, analiz edilmeye ihtiyaç duyan çok boyutlu ve karmaşık bir birlikteliktir.

İnsanoğlunun yaratılışından günümüze kadar doğal peyzaj üzerinde faaliyetlerde bulunduğu ve onu kendi ilgi ve ihtiyaçlarına göre şekillendirdiği bilinen bir gerçektir. Böylece kültürel peyzaj olarak adlandırılan ve insanın şekillendirdiği coğrafi yeryüzü ortaya çıkmıştır. Her toplumun farklı ilgi ve ihtiyaçlara, dünya görüşüne ve teknolojiye sahip olması, oluşturulan kültürel peyzajın da birbiriyle benzer olmaması sonucunu beraberinde getirir. Bu nedenle, bir toplumun kültürel özelliklerinin anlaşılması ve açıklanması, içerisinde bu yönde birçok ipucu barındıran kültürel peyzajın incelenmesi ile mümkün olacaktır. Örneğin Kniffen, bu yöntemi benimsemiş ve geleneksel konut stillerini kültürel bölgelerin şifresini çözmek için teşhis aracı olarak kullanmıştır (Anderson et al, 2003, 3).

Barınma sosyal bir varlık olan insanoğlunun en temel ihtiyaçlarından biridir. Dolayısıyla şekli ve türü ne olursa olsun, barınak dediğimiz kapalı mekânların insanlık tarihi kadar eski olduğunu söylemek mümkündür (Sayan, 1997, 1). Geçmişte ilkel ve doğal barınaklarda yaşayan insanlar zamanla ilgi ve ihtiyaçlarına göre, bilgi ve teknolojilerindeki gelişmeye de bağlı olarak içinde barınacağı mekânlar oluşturmuşlardır. Ev veya mesken olarak adlandırılan bu mekânların ilk olarak, insanoğlunun yerleşik hayata geçtiği Neolitik dönemde ortaya çıktığı tahmin edilmektedir (Şenel, 2002, 25).

Kültürün peyzajdaki yansıması olarak görülen ve insanın yaşama alanının odağı durumundaki ev, onu yapan ve kullanan insanın dünya görüşü ve algılamasını, mit ve inançlarını, ideallerini, geleneklerini, sosyal düzen ve organizasyonla-